

การพัฒนาการเมืองภาคประชาชนในจังหวัดพะเยาสู่การจัดการตนเองชุมชนท้องถิ่นตามหลักสารานีธรรม 6 Improving People's Politics in Phayao Province to Self-Management of Local Communities based on States of Conciliation

พิศมัย วงศ์จำปา พระครูพิศาลสรกิจ และสัททยา วิเศษ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาขบวนการเคลื่อนไหวของกลุ่มการเมืองภาคประชาชน และศึกษาแนวทางการพัฒนาการเมืองภาคประชาชนในจังหวัดพะเยาสู่การจัดการตนเองชุมชนท้องถิ่นตามหลักสารานีธรรม 6 เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ กลุ่มเป้าหมายประกอบด้วยกลุ่มการเมืองภาคประชาชนในจังหวัดพะเยา 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มการเมือง กลุ่มท้องถิ่นท้องที่ และกลุ่มภาคประชาสังคม ผลการวิจัยพบว่า การสร้างการมีส่วนร่วมของกลุ่มการเมืองภาคประชาชนได้แก่ การจัดตั้งกลุ่มหรือองค์กรทางการเมืองภาคประชาชน การให้ความรู้ทางการเมืองและประชาธิปไตยแก่ประชาชน การชุมนุมเพื่อแสดงพลังทางการเมือง การเสริมสร้างความร่วมมือกับองค์กรภาคีในการดำเนินกิจกรรมสาธารณะประโยชน์เพื่อชุมชน การเป็นองค์กรในการเจรจาต่อรองกับหน่วยงานระดับนโยบาย การเสริมสร้างศักยภาพและความเข้มแข็งให้แก่องค์กรชุมชน การจัดระบบองค์ความรู้ของท้องถิ่นของชุมชน จัดระบบเครือข่ายการสื่อสารของท้องถิ่น และสร้างให้เกิดพื้นที่ในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของภาคประชาชน

ยุทธวิธีการเคลื่อนไหวของกลุ่มการเมืองภาคประชาชน โดยการแสดงออกของกลุ่มการเมืองในเชิงสัญลักษณ์ การชุมนุมหรือการระดมมวลชน การทำข้อเสนอหรือข้อเรียกร้อง การส่งเสริมบทบาทผู้หญิงในการพัฒนาท้องถิ่น และการสานเสวนาทางออก โดยแนวทางการพัฒนาการเมืองภาคประชาชนสู่การจัดการชุมชนท้องถิ่น จะต้องสร้างวัฒนธรรมการเมืองอย่างสร้างสรรค์ ครอบคลุมหรือสถาบันการศึกษา มีบทบาทสำคัญในการปลูกฝัง ให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเมือง การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้เด็กเยาวชน ให้ทุกคนมีจิตสำนึกที่ดีต่อครอบครัว ชุมชน และสังคม และให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น ทั้งนี้การนำหลักสารานีธรรม 6 เป็นแนวปฏิบัติในการจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่น ซึ่งเป็นแนวทางที่พระพุทธองค์ได้ทรงวางหลักไว้เพื่อป้องกันความขัดแย้ง ดังนั้นการประยุกต์แนวปฏิบัติดังกล่าวเพื่อใช้ในการสร้างความร่วมมือให้กับกลุ่มการเมืองภาคประชาชน จะทำให้เกิดความสามัคคี ร่วมมือร่วมแรงร่วมใจกัน การสร้างความสัมพันธ์อันดี ความเจริญรุ่งเรืองให้แก่กลุ่มการเมืองภาคประชาชนได้อย่างแท้จริงและมั่นคง นำไปสู่การสร้างสังคมประชาธิปไตยอย่างสร้างสรรค์ต่อไป

คำสำคัญ : การเมืองภาคประชาชน. การจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่น . หลักสารานีธรรม 6

Abstract

This research is qualitative research. Objectives are to study about the movement of the groups of people's politics and study about guidelines for improving people's politics for self-management of local communities based on the principles of States of Conciliation. Population and samples are Political groups, groups of local administration organizations and civil society groups. It is found that there are different ways to support the participation of the groups of people's politics. For example, establishing the groups or organizations of people's politics, educating people about democracy and politics, rally for exercising political power, strengthening cooperation with partners to implement activities for public benefits of a community, being an organization to negotiate with policy-making organizations, capacity building for and strengthening community organizations, managing knowledge systems in local communities, managing local communication networks, and creating space for learning and exchanging experiences of the people.

There are different movement tactics of the groups of people's politics. For example, symbolic expression of the groups, rally or mass mobilization, issuing demands or suggestions, strengthening woman's roles in local development, and dialogue for solution. The guidelines for improving people's politics are creating creative-political culture, educating children about politics by families and educational institutes, providing opportunity for people's participation in community development, and educating children on moral and ethics about awareness and responsibility to family, community, and society. The use of States of Conciliation for

the Practice guidelines in self-management of local communities is the method to protect the conflict. So Applying States of Conciliation for cooperation and unity will result in good relationship of the groups, sustainable and true improvement of the groups of people's politics, and empower the democratic society creatively.

Keyword: people's politics, Local Self-management, States of Conciliation

บทนำ (Introduction)

การเคลื่อนไหวทางการเมืองไทยตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา โดยรวมเป็นเรื่องของการต่อสู้แย่งชิงอำนาจกันระหว่างกลุ่มคนจำนวนน้อย ดังจะเห็นได้จากการแย่งชิงอำนาจของคนในระบบราชการผ่านการปฏิวัติและทำรัฐประหารในยุคเผด็จการช่วงต้นปี พ.ศ. 2500 แม้แต่ในบริบทการปกครองที่เป็นแบบประชาธิปไตย การเมืองก็ยังคง

ถูกสงวนพื้นที่ให้กับคนเพียงบางกลุ่มเข้าไปครอบงำ จัดสรร แบ่งปันอำนาจ (ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. 2542 น.110-160) นับตั้งแต่ปลายปี พ.ศ. 2520 เป็นต้นมา ถือได้ว่าเป็นความเปลี่ยนแปลงครั้งหนึ่งของประวัติศาสตร์การเมืองไทยนั้นคือ การปรากฏภาพความเคลื่อนไหวทางการเมืองของกลุ่มชาวบ้าน ได้พยายามเรียกร้องการเข้าไปมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายสาธารณะร่วมกับกลุ่มอำนาจเดิม โดยเรียกว่า การเมืองภาคประชาชน หรือขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแนวใหม่ (New social movement) (วิเชิต ทวีกุล. 2548 น. 1)

ภาวะวิกฤตการณ์ทางการเมืองในช่วงที่รัฐบาลพันตำรวจโท ดร.ทักษิณ ชินวัตร เป็นนายกรัฐมนตรี ได้ก่อให้เกิดผลกระทบต่อประเทศไทยและประชาชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านความแตกแยก การแบ่งฝ่ายของผู้คนในสังคม ซึ่งก่อตัวขึ้นตั้งแต่พ.ศ.2547 ในช่วงปลายรัฐบาลของพันตำรวจโท ดร.ทักษิณ ชินวัตร มีการรวมตัวของกลุ่มคนในนามกลุ่มประชาชน เพื่อชาติและราชบัลลังก์ และพันธมิตรประชาชนเพื่อชาติศาสนาที่ส่วนใหญ่เป็นคนชั้นกลางที่อยู่ในเมือง เพื่อขับไล่พันตำรวจโท ดร.ทักษิณ ชินวัตร ออกจากตำแหน่ง แต่ในขณะเดียวกันมีกลุ่มประชาชนจากต่างจังหวัดจำนวนมากได้รวมตัวกันเพื่อสนับสนุน พันตำรวจโท ดร.ทักษิณ ชินวัตร จากความขัดแย้งทางการเมืองของคนในประเทศที่บานปลาย ทำให้เกิดการสร้างสัญลักษณ์ของสองฝ่ายโดยใช้สี โดยสีเหลืองเป็นกลุ่มที่ต้องการขับไล่พันตำรวจโท ดร.ทักษิณ ชินวัตร ส่วนสีแดงเป็นกลุ่มที่สนับสนุนพันตำรวจโท ดร.ทักษิณ ชินวัตร จนกลายเป็นความขัดแย้งทางสังคม เกิดการปฏิวัติรัฐประหาร ในปี พ.ศ. 2549 และเกิดเหตุการณ์ความรุนแรงขึ้นในเดือนพฤษภาคม 2553

ในช่วงปี พ.ศ. 2556-2557 เกิดการประท้วงต่อต้านรัฐบาล โดยคณะกรรมการประชาชนเพื่อเปลี่ยนแปลงประเทศไทยให้เป็นประชาธิปไตยที่สมบูรณ์ อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข(กปปส.) ทำให้นางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร นายกรัฐมนตรีในขณะนั้นพ้นจากตำแหน่ง จากการรัฐประหาร และการสถาปนา คณะทหารผู้ยึดอำนาจการปกครอง โดยคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ช่วงกลางปี พ.ศ. 2557 ต่อมาการจัดตั้งคณะรัฐบาลที่นำโดยพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา เป็นนายกรัฐมนตรี และประกาศให้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 สิ้นสุดลง จึงมีการสรรหาและแต่งตั้งสภาปฏิรูปแห่งชาติ (สปช.) ตั้งขึ้นตามมาตรา 27 แห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2557 ให้มีสภาปฏิรูปแห่งชาติ ทำหน้าที่ศึกษาและเสนอแนะแนวทางเพื่อการปฏิรูปประเทศด้านต่าง ๆ

ในจังหวัดพะเยาก็เช่นเดียวกันได้มีการเกิดการเคลื่อนไหวทางการเมืองของกลุ่มการเมืองภาคประชาชน โดยเฉพาะคนกลุ่มเสื้อสีแดงและเสื้อสีเหลือง ซึ่งดำเนินกิจกรรมทางการเมืองควบคู่ไปกับการเมืองภาคประชาชนในระดับชาติ คือ กลุ่มสภาประชาชนจังหวัดพะเยาและกลุ่มแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ (นปช.) แม้ต่างอุดมการณ์ทางการเมือง แต่เป็นเพียงการแตกต่างทางความคิดเห็น (สายอรุณ ปินะดวง. 2552) ปรากฏการณ์ทางการเมืองที่เกิดขึ้นในจังหวัดพะเยามีความแตกต่างไปจากที่อื่น ที่ได้มีการจัดให้มีการพูดคุยกันของกลุ่มคนเสื้อเหลืองและคนเสื้อแดงเกี่ยวกับความคิดเห็น ข้อเสนอแนะและทางออกต่อการเมืองที่เป็นอยู่จนเกิดเป็นรูปแบบ “พะเยาโมเดล” (สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ. 2553) ที่เป็น

รูปแบบของการดำเนินการเพื่อลดความขัดแย้งและสร้างความสามัคคีปรองดอง โดยมีการเปิดเวทีเจรจากันระหว่างแกนนำระดับจังหวัดของทั้งสองกลุ่ม โดยมีสถาบันปวงผญาพยาว เป็นตัวกลางในจัดเวทีสานเสวนาระหว่างทั้งสองกลุ่ม

การเมืองภาคประชาชนในจังหวัดพะเยา จึงไม่มีการใช้ความรุนแรง เผาบ้านเผาเมือง หรือชนฆ่ากัน เป็นเพราะต้นทุนวัฒนธรรมที่ดี ความเป็นพี่เป็นน้องเป็นเพื่อน จึงดำรงไว้ซึ่งความสามัคคี มีความสัมพันธ์อันดีต่อกันสามารถจับมือกันและเข้าใจกันได้ และร่วมกันหาทางออกเพื่อออกแบบอนาคตจังหวัดพะเยาและประเทศไทย จากความสำคัญและความเป็นมาของปัญหาดังที่กล่าวมา ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาพลวัตการเมืองภาคประชาชนในจังหวัดพะเยา เพื่อให้เห็นถึงการเปลี่ยนผ่านของการเมืองในประเทศไทยที่มีการเคลื่อนไหวของภาคประชาชนเข้ามาเป็นตัวแปรให้เกิดการเปลี่ยนแปลง อันจะนำไปเป็นแนวทางการพัฒนาการเมืองภาคประชาชนในจังหวัดพะเยาสู่การจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่นต่อไป

วัตถุประสงค์ (Objectives)

1. เพื่อศึกษาการสร้างการมีส่วนร่วมของกลุ่มการเมืองภาคประชาชน ในจังหวัดพะเยา
2. เพื่อวิเคราะห์แนวทางการพัฒนาการเมืองภาคประชาชนในจังหวัดพะเยาสู่การจัดการตนเองชุมชนท้องถิ่นตามหลักสารานีธรรม 6

วิธีการศึกษา (Methods)

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยมีวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลที่หลากหลาย เพื่อให้ได้ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา โดยมีวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังต่อไปนี้

- 1) การศึกษาเอกสาร โดยรวบรวมข้อมูลจากเอกสารทุติยภูมิเกี่ยวกับกลุ่มการเมืองภาคประชาชนและการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มในจังหวัดพะเยา
- 2) การสนทนากลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มการเมืองภาคประชาชน ในจังหวัดพะเยา
- 3) การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักบุคคลที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มการเมืองภาคประชาชน ในจังหวัดพะเยา
- 4) จัดเวทีประชุมเพื่อระดมความคิดเห็นแนวทางการพัฒนาการเมืองภาคประชาชนของกลุ่มการเมืองในจังหวัดพะเยาสู่การจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่น

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่เป็นกลุ่มการเมืองในจังหวัดพะเยา จำนวน 3 กลุ่ม ได้แก่ (1) กลุ่มการเมือง ประกอบด้วยแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ จังหวัดพะเยา และสภาประชาชนจังหวัดพะเยา (2) กลุ่มองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและท้องที่ ประกอบด้วย ชมรมท้องถิ่นไทย, กลุ่มนายกเทศบาล และ อบต. และสมาคมกำนันผู้ใหญ่บ้าน และ (3) กลุ่มภาคประชาชนและภาคประชาสังคม ประกอบด้วย เครือข่ายสร้างบ้านแปงเมืองพะเยา, สถาบันปวงผญาพยาว และเครือข่ายแม่ญิงพะเยา รวมทั้งหมด 25 คน

ผลการศึกษา (Results)

1. การสร้างการมีส่วนร่วมของกลุ่มการเมืองภาคประชาชนในจังหวัดพะเยา

1) การจัดตั้งกลุ่มหรือองค์กรทางการเมืองภาคประชาชน ทำหน้าที่เป็นกลไกในการขับเคลื่อนการดำเนินงานดำเนินงานของกลุ่มการเมือง ให้บรรลุตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์ขององค์กร ในรูปแบบของ คณะกรรมการ หรือคณะทำงาน

2) การให้ความรู้ทางการเมืองและประชาธิปไตยแก่ประชาชน โดยการพูดคุยแบบไม่เป็นทางการ และการสื่อสารผ่านวิทยุชุมชน มีการเปิดโอกาสให้มีการแสดงความคิดเห็น และพูดคุยแลกเปลี่ยนกันในเรื่องการเมือง และประชาธิปไตย การสื่อสารนอกจากจะเป็นการให้ความรู้ ข่าวสารแล้ว ยังทำให้ได้เครือข่ายของคนที่มีความรู้เหมือนกันด้วย

3) การชุมนุมเพื่อแสดงพลังทางการเมืองของประชาชน เป็นรวมกันเพื่อเข้าไปเจรจา กดดัน แสดงความคิดเห็นในทางการเมือง เป็นกระบวนการมีส่วนร่วมทางการเมืองทางตรง นอกเหนือไปจากการใช้วิธีการผ่านกระบวนการเลือกตั้ง และการยึดอำนาจโดยทหาร

4) การสื่อสารสาธารณะของท้องถิ่น ถือเป็นการสร้างพื้นที่ของภาคประชาชนในการเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองในวงกว้าง ในรูปแบบของเวทีสาธารณะ เพื่อให้สาธารณชนได้รับรู้ และเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในประเด็นปัญหาที่ต้องการสื่อสาร อันจะนำไปสู่การกำหนดทิศทางการพัฒนาเมืองพะเยาร่วมกัน

2. ยุทธวิธีการเคลื่อนไหวของกลุ่มการเมืองภาคประชาชน ในจังหวัดพะเยา

1) การแสดงออกของกลุ่มการเมืองในเชิงสัญลักษณ์ การใช้สัญลักษณ์เป็นการสื่อสารรูปแบบหนึ่งในการแปรนามธรรมให้เป็นรูปธรรม เช่น การใช้สี การใช้โลโก้ ธง เสื้อ หมวก สติกเกอร์ ป้าย รวมทั้งการใช้พื้นที่เชิงสัญลักษณ์ในการแสดงความคิดเห็นทางการเมือง

2) การชุมนุมหรือการระดมมวลชน ถือเป็นยุทธวิธีหนึ่งของขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองของภาคประชาชนในการที่จะใช้พลังของมวลชนที่มีอุดมการณ์เดียวกัน เพื่อผลักดัน เรียกร้อง หรือต่อต้านในประเด็นทางนโยบายสาธารณะที่มีผลกระทบ หรือประเด็นทางนโยบายสาธารณะที่มีประโยชน์ต่อประชาชน และกลุ่มของตนเอง

3) การทำข้อเสนอหรือข้อเรียกร้อง เพราะข้อเสนอหรือข้อเรียกร้อง เป็นข้อมูลผ่านการวิเคราะห์การวิพากษ์วิจารณ์ การแสดงความคิดเห็น ก่อนสรุปเป็นเอกสารข้อเสนอหรือข้อเรียกร้องที่เป็นลายลักษณ์อักษร เพื่อนำเสนอข้อเสนอหรือข้อเรียกร้องต่อผู้มีอำนาจในการตัดสินใจทางนโยบาย และให้มีการเปลี่ยนแปลง

4) การส่งเสริมบทบาทผู้หญิงในการพัฒนาท้องถิ่น ปัจจุบันผู้หญิงมีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมในชุมชนมากขึ้น มีการรวมกลุ่มของผู้หญิง เช่น กลุ่มสตรีอาสาสมัคร กลุ่มอาชีพสตรี กลุ่มสตรีผู้นุรักษ์สิ่งแวดล้อม คณะกรรมการพัฒนาสตรี เป็นต้น ส่งผลให้ผู้หญิงมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องของการเป็นบุคคลที่มีจิตสำนึกสาธารณะ โดยผ่านกระบวนการการมีส่วนร่วมในการสร้างสรรค์และแสวงหาแนวทางที่จะส่งผลให้ชุมชนให้

นำอยู่ และเป็นส่วนหนึ่งในการที่จะสร้างพลังร่วมกัน ที่จะก่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนสู่ความเป็นชุมชนเข้มแข็ง

5) การสานเสวนาทางออก เป็นรูปแบบหนึ่งของประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมที่เกิดจากแรงผลักดันของพลเมืองที่มีความตื่นตัวที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในการหาทางออกเพื่อแก้ไขปัญหา หรือจัดการกับปัญหาที่มีผลกระทบต่อชุมชนท้องถิ่นของตนเอง โดยใช้การสานเสวนาทางออกเป็นเครื่องมือในการหาฉันทามติร่วมของคนในท้องถิ่น

3. การพัฒนาการเมืองภาคประชาชนในจังหวัดพะเยาสู่การจัดการตนเองชุมชนท้องถิ่น ตามหลักสภานิติธรรม 6

3.1 แนวทางการพัฒนาการเมืองภาคประชาชนในจังหวัดพะเยาสู่การจัดการตนเองชุมชนท้องถิ่น

1) การสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประชาธิปไตยผ่านสถาบันครอบครัวสถาบันการศึกษาและสื่อสารมวลชน โดยการปลูกฝังสร้างจิตสำนึกในความเป็นประชาธิปไตย สถาบันครอบครัว ควรมีบทบาทที่สำคัญในการให้ความรู้ทางการเมืองแก่เด็กและเยาวชน ส่วนสถาบันการศึกษามีบทบาทสำคัญในการถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับการเมืองให้แก่นักเรียน นิสิต นักศึกษา ผ่านหลักสูตรหรือกิจกรรมการเรียนการสอนที่สอดแทรกเกี่ยวกับการเมือง เพื่อให้เยาวชนมีเจตคติและความรู้สึกต่อระบบการเมือง และต่อบทบาทของตนในระบบการเมือง รวมถึงการมีความรู้ ความเข้าใจ การมีความจงรักภักดี และความสำนึกผูกพันในฐานะเป็นพลเมือง

2) การเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายสาธารณะ โดยการให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการเสนอปัญหาและความต้องการของชุมชนร่วมกัน ให้ประชาชนได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการวางแผน มีส่วนร่วมในการปฏิบัติ มีส่วนร่วมในการได้รับผลประโยชน์หรือแบ่งปันผลประโยชน์ และมีส่วนร่วมในการประเมินผลติดตามผลหรือตรวจสอบในการสร้างนโยบายสาธารณะ

3) การกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นอย่างแท้จริง โดยการให้รัฐบาลควรถ่ายโอนอำนาจให้ชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเอง เพราะจะทำให้การทุจริตคอร์รัปชันลดน้อยลง มีการตรวจสอบระบบที่ง่าย ให้ผู้มีความรู้ หรือผู้นำระดับชุมชนทุกชุมชนขึ้นมาเป็นแกนนำภาคประชาชน โดยตั้งเป็นองค์กรหรือภาคีเครือข่ายขึ้นมา เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับภาคประชาชนในการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น จะต้องให้มีการกระจายอำนาจอย่างแท้จริง เพื่อแก้ไขปัญหาการสร้างโอกาสอย่างเท่าเทียมกัน ควรเปิดโอกาสให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและภาคพลเมืองเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดสรรทรัพยากรให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อแก้ไขปัญหาความล่าช้าในการตัดสินใจในการกิจที่ไม่สอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของชุมชนท้องถิ่น

4) การพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนท้องถิ่น โดยการพัฒนาคูณภาพชีวิตของประชาชน แก้ไขปัญหาความยากจน รับฟังความคิดเห็นและความต้องการของประชาชน การสนับสนุนและตอบสนองความต้องการของประชาชน เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อประชาชนโดยตรง และวิถีชีวิตของประชาชนจะดีขึ้น

5) การจัดตั้งองค์กรที่มีคุณธรรมจริยธรรม และกำหนดมาตรฐานทางคุณธรรมและจริยธรรมของนักการเมือง โดยการจัดตั้งสถาบันหรือองค์กรกลางด้านคุณธรรม จริยธรรมโดยเลือกผู้ที่มีคุณธรรมจริยธรรม ผู้ที่ผู้คนเคารพนับถือ เข้าไปพูดคุยกปรึกษาหารือกัน และจัดตั้งเป็นองค์กรที่สร้างให้ประชาชนมีความสามัคคีกัน คุณธรรมและจริยธรรมของบุคคล ถือได้ว่าเป็นความสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาการเมืองไทย เนื่องจากเป็นกลไกในการชักนำบุคลากรที่มีศักยภาพ คุณธรรมและจริยธรรมเข้าสู่ระบบการเมือง และเป็นการเสริมสร้างภาวะผู้นำทางการเมืองที่ดีให้มากยิ่งขึ้น เพื่อสร้างผู้นำและนักการเมืองที่มีคุณธรรมและมีความสามารถ และมีความรับผิดชอบต่อประชาชน

6) การก้าวข้ามความขัดแย้งทางการเมือง โดยการเสริมสร้าง และการเพิ่มระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน เพื่อให้เข้าใจถึงบทบาท หน้าที่ของตนเอง และมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างแท้จริง การสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองที่สร้างสรรค์ โดยมีผู้นำกระบวนการหรือจิตอาสา เข้าไปให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเมืองแก่ประชาชน

3.2 การพัฒนาการเมืองภาคประชาชนในจังหวัดพะเยาสู่การจัดการตนเองชุมชนท้องถิ่น ตามหลักสาราณียธรรม 6

การพัฒนาการเมืองภาคประชาชนในจังหวัดพะเยาสู่การจัดการตนเองชุมชนท้องถิ่น ต้องมีสิ่งสำคัญคือการมีใจรวมเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน เพราะจะช่วยกันนำพาให้ไปถึงเป้าหมายและมีความพร้อมเพรียงกันที่จะขับเคลื่อนและพัฒนาไปถึงเป้าหมายของการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการเมืองภาคประชาชน หลักการดังกล่าวนี้ในทางพระพุทธศาสนา เรียกว่า สาราณียธรรม 6 ดังนี้

1) เมตตาการุณยธรรม เป็นแนวทางแก้ปัญหาการขาดความร่วมมือที่มีสาเหตุมาจากการแสดงออกทางการเมืองกระทำที่ไม่ดีต่อสมาชิกของกลุ่มการเมือง ไม่เคารพ ให้เกียรติผู้อื่น ดังนั้น การพัฒนาท่าทีการแสดงออกต่อกันด้วยเมตตา ซึ่งเป็นไปตามแนวทางการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นอย่างแท้จริง

2) เมตตาจริยธรรม เป็นแนวทางใช้ในการแก้ปัญหาการขาดความร่วมมือที่มีสาเหตุมาจากการใช้วาจาต่อกัน ลับหลังเพื่อนสมาชิกในกลุ่ม การพูดกระทบ เปรียบเปรย ดังนั้นการสร้างวัฒนธรรมการสื่อสารที่เมตตาในชุมชน ซึ่งเป็นไปตามแนวทางการสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประชาธิปไตยผ่านสถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษาและสื่อสารมวลชน

3) เมตตาโมกขธรรม เป็นแนวทางใช้ในการแก้ไขปัญหการขาดความร่วมมือ ที่มีสาเหตุมาจากการแสดงออกทางการเมือง เชื้อฉาว ทุเบา เมื่อมีคนอื่นมาพูดหรือทำให้เกิดความเข้าใจผิดต่อกัน จิตใจไม่มั่นคง จิตใจหวั่นไหว ดังนั้นการปรับใจเข้าหากันโดยมองทุกอย่างด้วยเมตตา ซึ่งเป็นไปตามแนวทางการก้าวข้ามความขัดแย้งทางการเมือง

4) สาราณโณศี เป็นแนวทางใช้ในการแก้ปัญหาการขาดความร่วมมือที่มีสาเหตุมาจากการแสดงออกทางการเมืองกระทำที่ไม่ดี มีจิตใจคับแคบ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน มากกว่าส่วนรวม ดังนั้นการจัดสรรด้วยความเป็นธรรม มองผลประโยชน์ต่อส่วนรวม ซึ่งเป็นไปตามแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนท้องถิ่น

5) ศิลปสามัญญตา เป็นแนวทางใช้ในการแก้ปัญหาด้านความประพฤติ การรักษาระเบียบวินัย มีความสุจริตทางกาย วาจา มีความประพฤติดีงามต่อกัน ถูกต้องตามระเบียบวินัยของบ้านเมือง ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ไม่ก่อความเดือดร้อนแก่สังคม ดังนั้น การสร้างกติกาย่อมมีส่วนร่วมและเป็นแนวปฏิบัติที่กลุ่มการเมืองต้องร่วมมือ ซึ่งเป็นไปตามแนวทางการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นอย่างแท้จริง

6) ภูมิรัฐสามัญญตา เป็นแนวทางใช้ในการแก้ปัญหาคาราคาซังความร่วมมือที่มีสาเหตุมาจากการแสดงออกทางการเมืองที่ไม่ดี ที่มีต่อเพื่อนร่วมงาน และการไม่เคารพกันและกันการมองกันในแง่ร้าย ดังนั้น การปรับความเห็นของกลุ่มการเมืองจังหวัดพะเยา ซึ่งเป็นไปตามแนวทางการจัดตั้งองค์กรที่มีคุณธรรมจริยธรรม และกำหนดมาตรฐานทางคุณธรรมและจริยธรรมของนักการเมือง

ทั้งนี้ การนำหลักสารณียธรรม 6 มาใช้ในการพัฒนาการเมืองภาคประชาชนในจังหวัดพะเยานั้น สามารถสรุปแผนภาพของ 6 วงล้อคู่ขนานโลกกับธรรม : แนวทางการเป็นพัฒนาการเมืองภาคประชาชนในจังหวัดพะเยาสู่การจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่นตามหลักสารณียธรรม ดังนี้

การอภิปรายผล (Discussion)

จากการศึกษาการสร้างการมีส่วนร่วมของกลุ่มการเมืองภาคประชาชน ในด้านการสร้างการมีส่วนร่วมของกลุ่มการเมืองภาคประชาชน จังหวัดพะเยาได้มีการจัดตั้งกลุ่ม มีคณะกรรมการหรือคณะทำงานทำหน้าที่ประสานงานทำกิจกรรม ให้บรรลุตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของกลุ่ม การให้ความรู้ทางการเมืองและประชาธิปไตยแก่ประชาชน โดยการพูดคุยแบบไม่เป็นทางการ และการสื่อสารผ่านวิทยุชุมชน การเปิดโอกาสให้มีการแสดงความคิดเห็น และพูดคุยแลกเปลี่ยนกันในเรื่องการเมือง และประชาธิปไตย การชุมนุมเพื่อแสดงพลังทางการเมืองของประชาชน รวมตัวกันเพื่อเจรจา กดดัน แสดงความคิดเห็นในทางการเมือง และการสื่อสารสาธารณะของท้องถิ่น ถือเป็นการสร้างพื้นที่ของภาคประชาชนในการเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองในวงกว้าง ในรูปแบบของเวทีสาธารณะซึ่งถือว่าเป็นการสร้างการมีส่วนร่วมทางการเมืองในทางตรงของประชาชน นอกเหนือไปจากการใช้วิธีการผ่านกระบวนการเลือกตั้ง และการยึดอำนาจ

การดำเนินงานของกลุ่มการเมืองในจังหวัดพะเยา จัดอยู่ในกลุ่มวัฒนธรรมทางการเมืองแบบมีส่วนร่วม (Participant political culture) เป็นวัฒนธรรมทางการเมืองของกลุ่มบุคคลที่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับระบบการเมืองเป็นอย่างดี ตื่นตัวทางการเมืองตระหนักรู้ในทางการเมือง มีจิตสำนึกทางการเมืองสูง เห็นคุณค่าและความสำคัญในการเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง โดยเห็นว่าต้องควบคุม กำกับและตรวจสอบผู้ปกครองให้ใช้อำนาจปกครอง เพื่อให้ระบบการเมืองตอบสนองความต้องการของประชาชนด้วยความเป็นธรรม รวมทั้งการบังคับใช้อำนาจตามกฎหมาย วัฒนธรรมทางการเมืองแบบมีส่วนร่วม จะพบเห็นได้ในประเทศที่มีการปกครองในระบอบประชาธิปไตยแบบก้าวหน้าสูงและมีชนชั้นกลางกลุ่มใหญ่ ที่มีจิตสำนึกทางการเมือง รวมทั้งมีความรับผิดชอบสูงซึ่งจะมีอยู่ในประเทศอุตสาหกรรมหรือประเทศที่พัฒนาแล้ว สอดคล้องกับ Almond, Gabriel A. and Verba, Sidney (1965) ทั้งนี้วัฒนธรรมที่สอดคล้องกับประชาธิปไตยนอกจากจะมีลักษณะของการมีส่วนร่วมแล้ว ยังต้องมีความผสมกลมกลืนในสังคมนะหว่างกลุ่มที่มีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบต่าง ๆ เพื่อสร้างและธำรงไว้ ซึ่งคุณภาพของพลังและกลไกทางการเมืองประชาธิปไตยที่สำคัญที่สุด ประชาชนส่วนใหญ่มีความสำนึกในความสามารถทางการเมืองของตน กล่าวคือ เชื่อว่าตนสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง และจะพยายามเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างกระตือรือร้น (ทินพันธุ์ นาคะตะ. 2546)

ยุทธวิธีการเคลื่อนไหวของกลุ่มการเมืองภาคประชาชน ประกอบด้วย การแสดงออกของกลุ่มการเมืองในเชิงสัญลักษณ์ การใช้สัญลักษณ์เป็นการสื่อสารรูปแบบหนึ่งในการแปรนามธรรมให้เป็นรูปธรรม รวมทั้งการใช้พื้นที่เชิงสัญลักษณ์ในการแสดงความคิดเห็นทางการเมือง การชุมนุมหรือการระดมมวลชน ยุทธวิธีหนึ่งของขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองของภาคประชาชนในการที่จะใช้พลังของมวลชนที่มีอุดมการณ์เดียวกัน เพื่อผลักดันเรียกร้อง หรือต่อต้านในประเด็นทางนโยบายสาธารณะที่มีผลกระทบ หรือประเด็นทางนโยบายสาธารณะที่มีประโยชน์ต่อประชาชน และกลุ่มของตนเอง การทำข้อเสนอหรือข้อเรียกร้อง เป็นเอกสารข้อเสนอหรือข้อเรียกร้องที่เป็นลายลักษณ์อักษร เพื่อนำเสนอข้อเสนอหรือข้อเรียกร้องต่อผู้มีอำนาจในการตัดสินใจทางนโยบาย และให้มีการ

เปลี่ยนแปลง และการส่งเสริมบทบาทผู้หญิงในการพัฒนาท้องถิ่น ส่งผลให้ผู้หญิงมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องของการเป็นบุคคลที่มีจิตสำนึกสาธารณะ และเป็นส่วนหนึ่งในการที่จะสร้างพลังร่วมกัน ที่จะก่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนสู่ความเป็นชุมชนเข้มแข็ง รวมทั้งยุทธวิธีการสานเสวนาทางออก ที่เกิดจากแรงผลักดันของพลเมืองที่มีความตื่นตัวที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในการหาทางออกเพื่อแก้ไขปัญหา หรือจัดการกับปัญหาที่มีผลกระทบต่อชุมชนท้องถิ่นของตนเอง

ผลการศึกษา สอดคล้องกับกับณัชชาภัทร อุ่นตรงจิตร (2559) กล่าวว่า วิถีดำเนินการของกลุ่มผลประโยชน์นั้นสามารถกระทำได้ในระดับต่าง ๆ กัน เช่น การบีบบังคับโดยตรงต่อหน่วยงานของรัฐ ต่อคณะรัฐมนตรี ต่อสมาชิกสภา ต่อเจ้าหน้าที่ชั้นสูงของรัฐ เพื่อสร้างความกดดันแก่ผู้บริหารของรัฐโดยใช้ประชาชนเป็นเครื่องมือ นอกจากนี้ยังมีวิธีการบีบบังคับโดยทางอ้อม ดังนั้นคำว่า การใช้วิธีการบีบบังคับจึงเกี่ยวข้องกับอิทธิพลเกี่ยวข้องกับอำนาจบังคับอันเป็นผลทำให้กลุ่มผลประโยชน์พยายามแสวงหา หรือสร้างอิทธิพลและอำนาจเพื่อที่จะได้ดำเนินการรักษาผลประโยชน์ของกลุ่มได้ตามเป้าหมาย โดยประภาส ปันตบแต่ง (2556) กล่าวว่า สิ่งที่สำคัญที่สุดของขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมือง คือ ยุทธวิธีในการสร้างกระบวนการเรียนรู้และจิตสำนึกทางการเมืองแก่ประชาชน เพื่อตระหนักในสิทธิและหน้าที่ของพลเมืองในระบบประชาธิปไตย ถ้าหากว่าประชาธิปไตยแบบตัวแทนไม่สามารถจะแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพและไม่สามารถตอบสนองความต้องการของประชาชน ขบวนการเคลื่อนไหวภาคประชาชนหรือการใช้ประชาธิปไตยทางตรงก็เป็นสิ่งที่จำเป็นจะต้องเกิดขึ้นในสังคมไทย

จากการศึกษา แนวทางการพัฒนาการเมืองภาคประชาชนจังหวัดพะเยา สู่การจัดการชุมชนท้องถิ่น ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาการเมืองภาคประชาชนจังหวัดพะเยา สู่การจัดการชุมชนท้องถิ่น จำเป็นต้องมีผู้นำ แกนนำ อาสาสมัคร จิตอาสา เข้าไปให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเมืองแก่ประชาชน และทางครอบครัวหรือสถาบันการศึกษา มีบทบาทสำคัญในการปลูกฝัง ให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเมือง รวมถึงปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมตั้งแต่เด็กเยาวชน ให้ทุกคนมีจิตสำนึกที่ดีต่อครอบครัว ชุมชน และสังคม แยกแยะบทบาทหน้าที่ทางการเมืองของตนเอง และจำเป็นจะต้องมีการกระจายอำนาจการบริหารสู่ท้องถิ่นอย่างแท้จริง และสิ่งสำคัญคือให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผน มีส่วนร่วมในการปฏิบัติ มีส่วนร่วมในการได้รับผลประโยชน์หรือแบ่งปันผลประโยชน์ และมีส่วนร่วมในการประเมินผล ติดตามผล หรือตรวจสอบในการสร้างนโยบายสาธารณะ การเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจจะทำให้ประชาชน จะทำให้เกิดความรู้สึกรับรู้ของการเป็นเจ้าของการตัดสินใจ และทันทีที่การตัดสินใจได้เกิดขึ้น ประชาชนก็อยากเห็นผลในทางปฏิบัติ และเข้ามาช่วยกันอย่างกระตือรือร้นอีกด้วย

ผลการศึกษาประเด็นนี้ สอดคล้องกับแนวคิดของประเวศ วะสี (2551) ที่กล่าวว่า ประชาธิปไตยมิได้มีเฉพาะแต่การเลือกตั้ง” ที่เป็นรูปแบบของประชาธิปไตยแบบตัวแทน เพียงอย่างเดียวเท่านั้น แต่จะต้องเป็นประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม หรือประชาธิปไตยทางตรง คือการเมืองภาคประชาชน หรือการเมืองภาคพลเมือง ที่ไม่มีวัตถุประสงค์ในการเข้าไปแย่งอำนาจ หรือแทนที่อำนาจของนักการเมือง แต่เป็นกระบวนการสาธารณะ เพื่อประโยชน์สาธารณะที่พลเมืองรวมตัวกันอย่างมีอิสระ มีศักดิ์ศรี เพื่อมีส่วนร่วมในการตัดสินใจทางนโยบาย ในการพัฒนาและการตรวจสอบใช้อำนาจรัฐทุกระดับ

สรุปและข้อเสนอแนะ (Suggestion)

กลุ่มการเมืองในจังหวัดพะเยาประกอบด้วย กลุ่มการเมืองภาคประชาชน กลุ่มท้องถิ่น ท้องที่ และกลุ่มภาคประชาสังคม ลักษณะของกลุ่มเป็นการรวมตัวตั้งแต่สองคนขึ้นไป มีวัตถุประสงค์ในการดำเนินงาน มีกิจกรรมต่อเนื่อง มีผลประโยชน์ร่วมกัน แต่ละกลุ่มมีบทบาทเป็นตัวแทนของผลประโยชน์กลุ่มตนเอง และบทบาทในการผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม การพัฒนาการเมืองภาคประชาชนในจังหวัดพะเยาสู่การจัดการตนเอง ชุมชนท้องถิ่นตามหลักสสารนิยธรรม 6 ประกอบด้วย 1) เมตตาการุณยธรรม การพัฒนาท่าทีการแสดงออกต่อกันด้วยเมตตาด้วยการเปิดรอยยิ้มแห่งความเป็นมิตรเชื่อมสัมพันธ์ในเครือข่ายกลุ่มการเมือง 2) เมตตาวิจิตรธรรม การสร้างวัฒนธรรมการสื่อสารที่เมตตาในชุมชน โดยการใช้วิธีที่ดีพื้นฐานจากการฟังอย่างมีสติและใส่ใจ 3) เมตตาโมกขธรรม การปรับใจเข้าหากันโดยมองทุกอย่างด้วยเมตตาด้วยการมองเห็นแบบเมตตา ให้เกียรติ ให้อภัย และจริงใจ 4) สาธารณโภคีการจัดการจัดสรรด้วยความเป็นธรรม มองผลประโยชน์ต่อส่วนรวม เมื่อมีกระบวนการจัดสรรผลประโยชน์ ที่มีความเป็นธรรมและโปร่งใส ปราศจากอคติ 5) ศีลสามัญญตา การสร้างกติกาอย่างมีส่วนร่วมจะสร้างจิตสำนึกในการเคารพกฎกติกาเพื่อประโยชน์ของกลุ่มการเมืองทุกภาคส่วน 6) ทิฐุสามัญญตา การปรับความเห็นของกลุ่มการเมือง โดยการใช้เป้าหมายและแนวทางเดียวกัน เพื่อร่วมกันวางหลักปฏิบัติที่ดี นำไปสู่พลังความร่วมมือและความสำเร็จในการร่วมกันพัฒนาการเมืองภาคประชาชน ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

1. ภาครัฐควรส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาการเมืองภาคประชาชน และการสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองที่สร้างสรรค์โดยยึดหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นแนวปฏิบัติ
2. ภาครัฐควรเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายสาธารณะ การเปิดเผยข้อมูลข่าวสารผ่านช่องทางต่างๆ อย่างโปร่งใส และตรวจสอบได้
3. ภาครัฐควรให้ความสำคัญกับการปลูกฝังเด็กเยาวชน ให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับระบบการเมือง การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม เพื่อให้มีจิตสำนึกและตระหนักในการมีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับครอบครัว ชุมชน และสังคมผ่านสถาบันการศึกษา และหน่วยงานต่างๆ

References

- จุมพล หนิมพานิช. กลุ่มผลประโยชน์กับการเมืองไทยแนวเก่า แนวใหม่ และกรณีศึกษา. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2552
- ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. วาทกรรมการพัฒนา : ความรู้ อำนาจ ความจริง เอกลักษณะและความเป็นอื่น. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกริก. 2542.
- นักศึกษาหลักสูตรปฏิบัติการจิตวิทยาฝ่ายอำนวยการ รุ่นที่ 107 สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ. “ชุมชนเข้มแข็ง ชุมชนเรียนรู้สู่การสร้างพลังแห่งการขับเคลื่อนสังคมภาคพลเมืองตามแนวทางพะเยาโมเดล”. รายงานการวิจัย. กรุงเทพฯ: สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ. 2553.

ณรงค์ บุญสวัญชัย. การเมืองภาคพลเมือง บทวิเคราะห์แนวคิดและปฏิบัติการท้าทายอำนาจการเมืองในระบบ
ตัวแทน. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์เอ็ดดิสันเพรส โปรดักส์จำกัด. 2552.

ณัชชาภัทร อุ่นตรงจิตร. รัฐศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ 12. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2559.

ประภาส ปิ่นตบแต่ง. “แนวทางการเคลื่อนไหวต่อสู้และยุทธวิธีของขบวนการทางสังคม” บทความ. วารสารฟ้า
เดียวกัน ปีที่ 1 ฉบับที่ 4 (เมษายน-มิถุนายน 2546) : 161.

ประเวศ วะสี. “การฟื้นฟูบูรณะประเทศหลังวิกฤตการณ์รุนแรง.” ใน หนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจ. ฉบับวันที่ 23
เมษายน 2551.

ทินพันธุ์ นาคะตะ. การเมืองการบริหารไทย: ภาระของชาติ. กรุงเทพมหานคร: โครงการเอกสารและตำรา สมาคม
รัฐประศาสนศาสตร์ นิติฯ. 2546.

พิศมัย วงศ์จำปา. สหทัยา วิเศษ และชัยวัฒน์ จันธิมา. “การพัฒนาข้อเสนอและรูปแบบของการปฏิรูปประเทศไทย
ของกลุ่มการเมืองในจังหวัดพะเยา”. รายงานการวิจัย. สถาบันพระปกเกล้า. 2558.

วิเชิต ทวีกุล. พลวัตการเมืองภาคประชาชน. เชียงใหม่ : ธารทองการพิมพ์. 2558.

สายอรุณ ปินะดวง. แดง-เหลือง เมืองกวีาน “พร้อมแลกเปลี่ยนเพื่อสมานฉันท์...สัญญาสู่ผู้ชาย. (ม.ป.ท. : ม.ป.พ
.2552.)

Almond. Gabriel A. and Verba. Sidney. The Civil Culture: Political Attitudes and Democracy in
Five Nations. Boston: Little Brown. 1965.